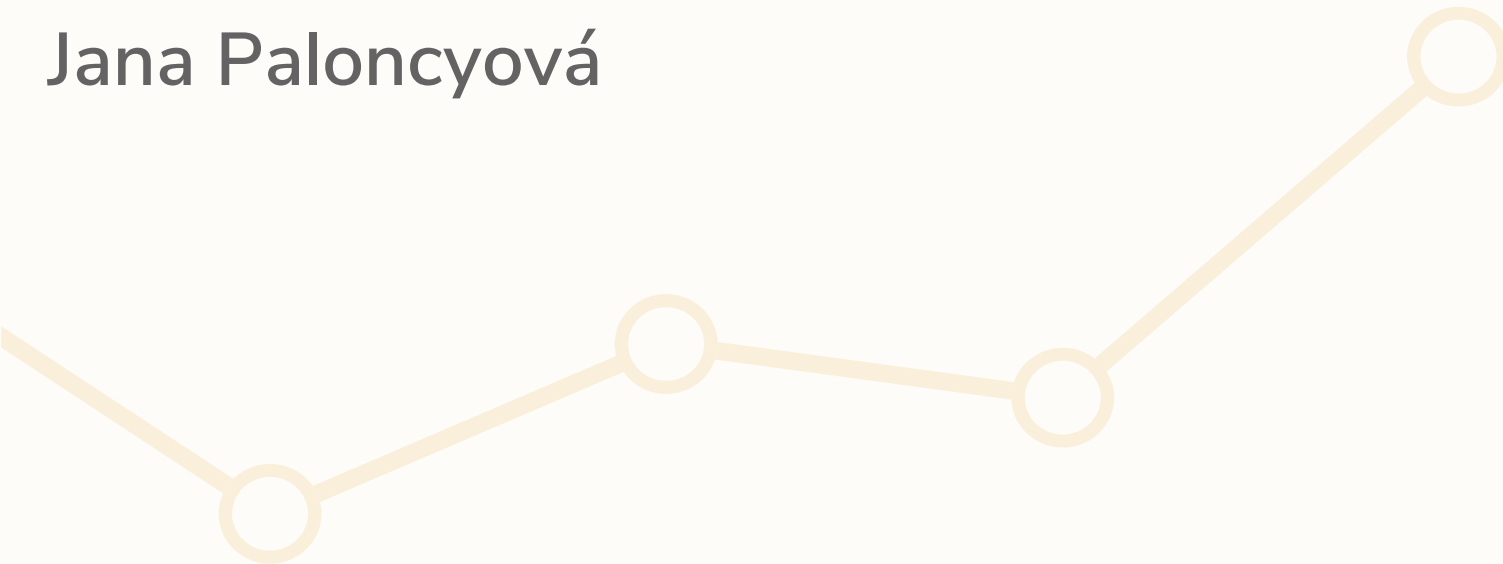

(Ne)stabilita rodiny a její fungování po rozpadu

Jana Paloncyová

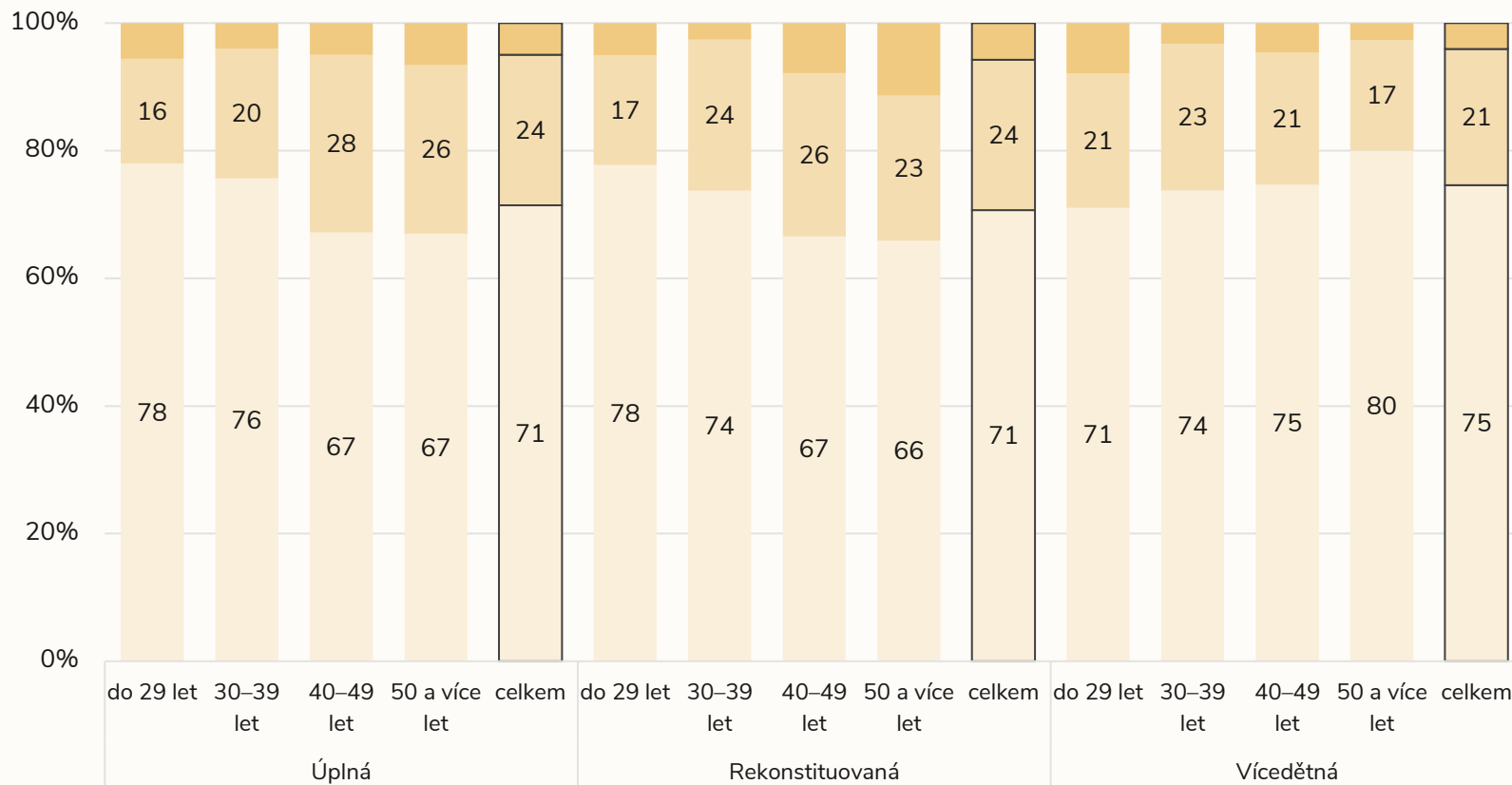
Rodiny s nezaopatřenými dětmi podle SLDB 2021

2021	Absolutní počty			Relativní počty ze všech hospodařících domácností		Relativní počty rodin dle počtu dětí	
	úplná	neúplná	celkem	úplná	neúplná	úplná	neúplná
Celkem	2 265 340	508 590	2 773 930	47,1	10,6	100,0	100,0
Bez závislých dětí	1 297 544	206 152	1 503 696	27,0	4,3	57,3	40,5
Se závislými dětmi	967 796	302 438	1 270 234	20,1	6,3	42,7	59,5
– z toho s jedním dítětem	419 934	191 519	611 453	8,7	4,0	18,5	37,7
– z toho se dvěma dětmi	450 911	91 708	542 619	9,4	1,9	19,9	18,0
– z toho se třemi dětmi	81 558	15 180	96 738	1,7	0,3	3,6	3,0
– z toho se čtyřmi a více dětmi	15 393	4 031	19 424	0,3	0,1	0,7	0,8

Soužití / počet dětí	Žádné	Jedno	Dvě	Tři	Čtyři a více	Celkem
Manželský pár	1 056 205	273 463	345 188	62 539	10 673	1 748 068
Faktické manželství	234 478	145 898	105 487	18 959	4 713	509 535
Manželský pár	60%	16%	20%	4%	1%	100%
Faktické manželství	46%	29%	21%	4%	1%	100%

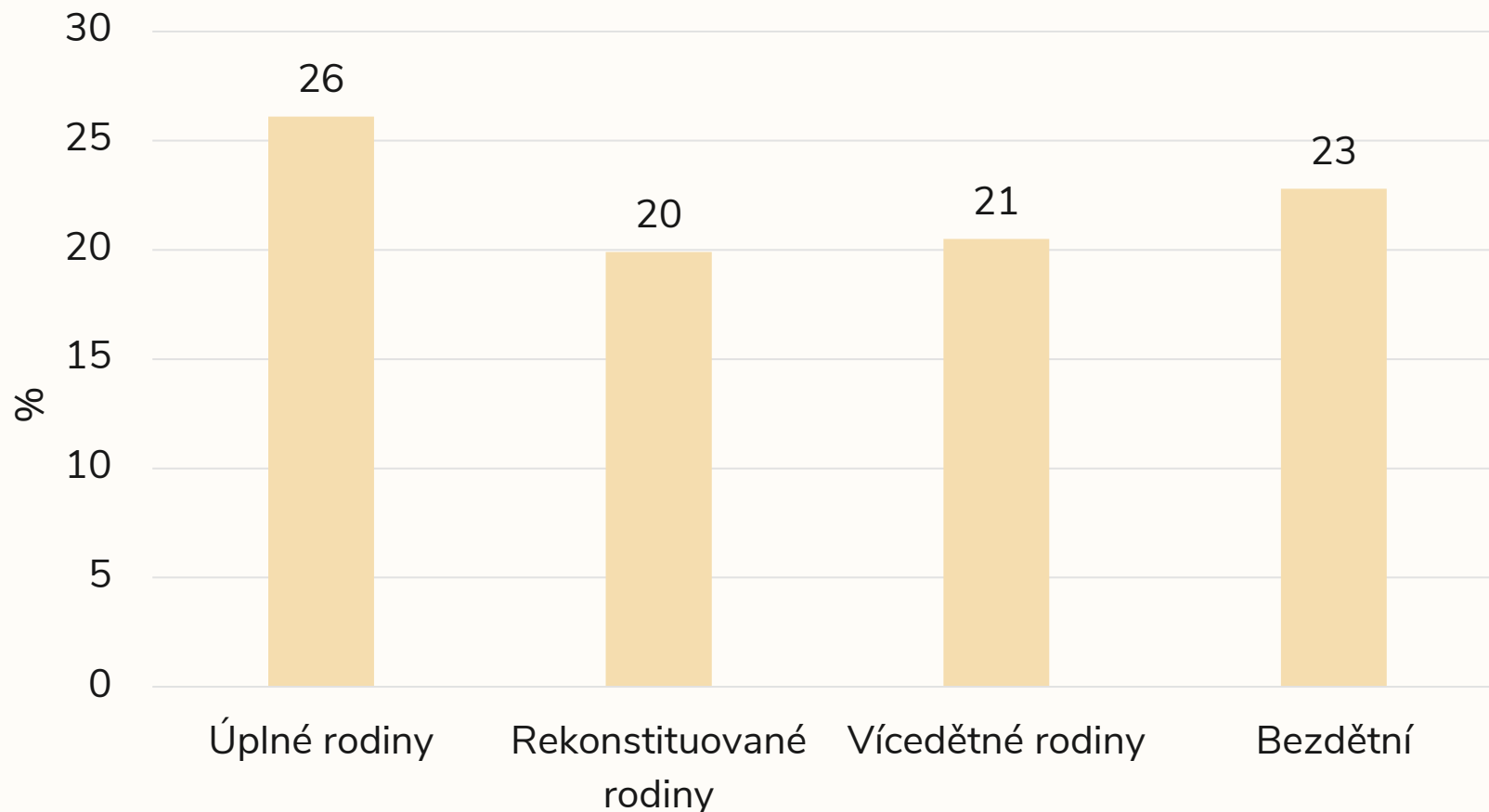
- 2 070 tisíc nezaopatřených dětí, z nichž 1 633 tisíc (79 %) bydlelo s oběma rodiči (nemuseli být oba biologičtí) a 438 tisíc závislých dětí (21 %) žilo pouze s jedním rodičem
- V čele neúplné rodiny stojí většinou žena (87 %)

Hodnocení partnerského soužití podle typu rodiny a věkové kategorie respondenta

- Komplikované, s častými potížemi a problémy až spíše nešťastné
- Spíše spokojené, s občasnými obtížemi a problémy
- Převážně spokojené až velmi šťastné

Vážné uvažování o rozvodu či rozchodu podle jednotlivých typů rodin – pouze odpovědi „ano“

(Ne)stabilita rodiny

- Vysoká **tolerance** k rozpadu rodiny – tři čtvrtiny české veřejnosti
- Děti toleranci mírní, přesto zásadně proti rozpadu rodiny s dětmi jen 12 % x rozvodem každý rok přichází o úplnou rodinu přes 20 tisíc dětí
- **Osobní zkušenost** (jako dítě či jako rodič) – každý druhý
- „Brzda“ – vlastní zdroje, dopady na děti, ekonomické dopady
- **Příčina** – nevěra/jiný vztah, ale nedostatečná komunikace, pozornost
- Ženy častěji nespokojené s dělbou domácích povinností
- Neúplné rodiny – vznik ve stejné míře rozchodem jako rozvodem

- *Veřejně otevírat témata partnerských vztahů, rodičovských kompetencí*
- *Zvýšit osvětu ohledně dostupnosti služeb pomáhajících rodičům v různých oblastech, včetně služeb rodinných terapeutů a mediátorů*
- *Opatrovnická řízení o péči a výživě dětí – rychlost, vymahatelnost výživného*

Formy porozvodové péče (1)

Výlučná péče

- o dítě bude převážně pečovat jeden z rodičů, druhý nadále nositelem a vykonavatelem rodičovské odpovědnosti, má právo nadále se s dítětem stýkat, dle dohody rodičů nebo rozhodnutí soudu;
- styk s druhým rodičem - právo vzít dítě na omezenou dobu na místo odlišné od místa obvyklého bydliště; většinou je v rámci úpravy styku zvolen pravidelný víkendový rytmus, jenž může být doplněn o jiné dny v týdnu, prázdninový režim apod.
- výživné – stanoveno jednomu rodiči, druhý s ním nakládá dle potřeb

Formy porozvodové péče (2)

Společná péče

- dítě není svěřeno konkrétnímu rodiči v určitém časovém úseku, oba pečují o dítě podobně jako před rozvodem, styk s dítětem není nijak upraven; odpovídá nejvíce běžnému chodu rodinného života a přirozenému výkonu rodičovské odpovědnosti
- podmínkou - souhlas obou rodičů, velké nároky na schopnosti a ochotu rodičů domluvit se a podílet se na každodenní péči o dítě
- výživné není zpravidla určeno (pokud se rodiče na něm nedohodnou)

Formy porozvodové péče (3)

Střídavá péče

- dítě střídá po určitém časovém úseku bydliště rodičů, nehovoří se zde tedy o styku s druhým rodičem
- specifickou formou je režim, kdy dítě bydlí stále v jednom bydlišti a po určitém časovém úseku se v pobytu zde střídají rodiče
- obě kladou značné požadavky na schopnost komunikace a kooperace v péči a výchově dítěte
- široký styk a asymetrická střídavá péče
- výživné stanoveno oběma rodičům

Motivy otců pro střídavou péči

- Zůstat co nejlépe zapojeni v životě dětí, péči o ně, jejich výchově a kontaktu s nimi
- Prostředek nátlaku na matku (vydírání např. kvůli majetkovému vyrovnání, nižšímu výživnému)
- Způsob jak ublížit matce (pomsta), jak jí zasahovat do života po rozchodu
- Spravedlivost (vše půl na půl)
- Nereálná očekávání - neznalost nároků střídavé péče
- Mylná představa, že si podělí děti a nebudou spolu muset komunikovat, domlouvat se, ale řešit věci týkající se dětí po svém
- Možnost, jak nemuset hradit (matce) výživné na děti

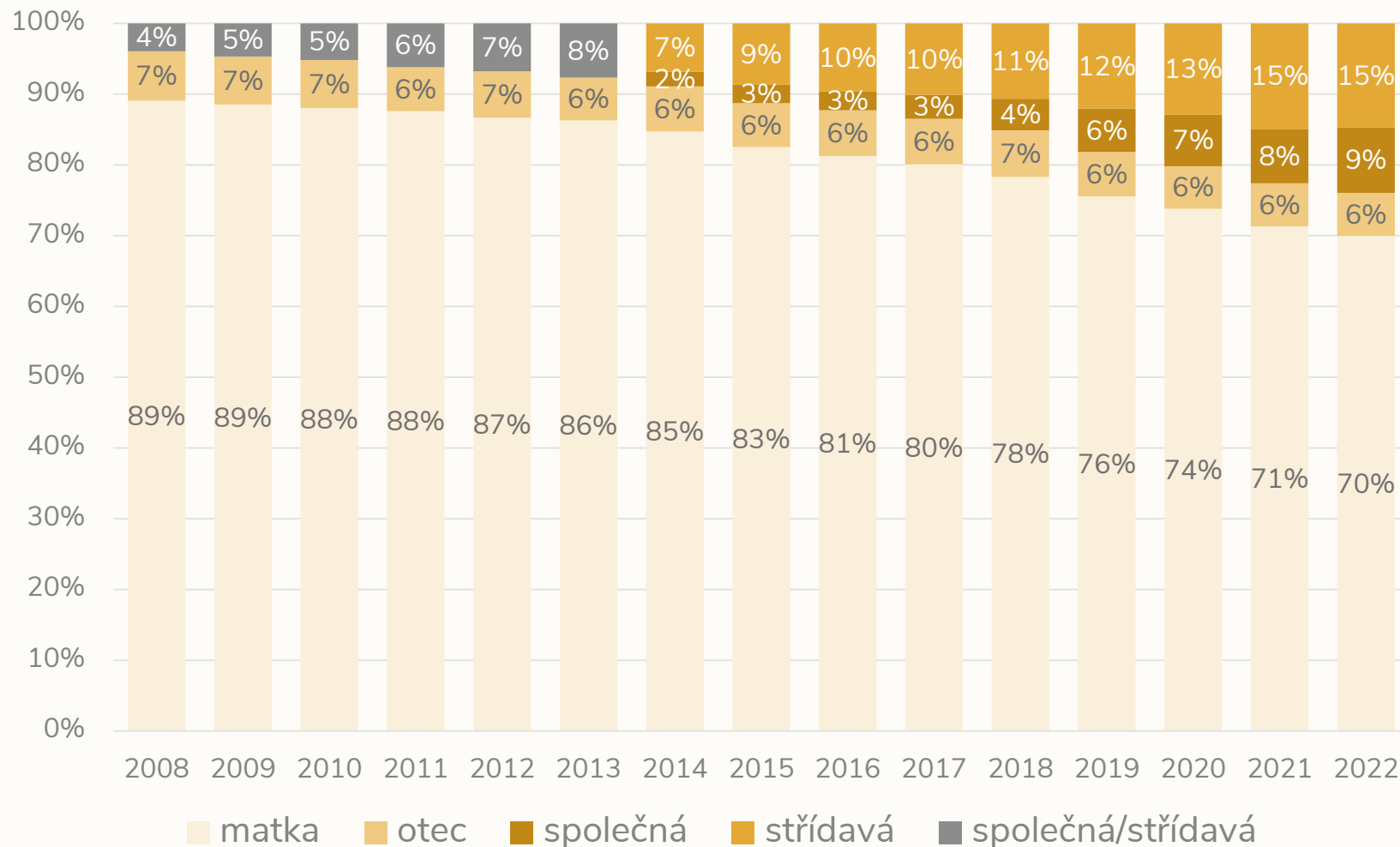
Obavy matek ze střídavé péče

- Stigma (vůči sobě, vůči dětem, vůči širšímu okolí)
- Nižší nebo žádné výživné
- Nesouhlas nebo obavy s dopady střídání v režimu po týdnu a 2 domovů na děti („baťůžkáři bez skutečného domova“) – prezentují vcítění do potřeb dětí
- Ze ztráty vztahu s dítětem, omezení kontaktu s ním
- Že dítě bude časem chtít být více u otce (třeba i kvůli vyšší životní úrovni)
- Z nahrazení ve vlastní mateřské roli novou partnerkou otce
- Ze ztráty kontroly nad dítětem

Obavy otců z výlučné péče matky

- Z vyčlenění, tj. ze ztráty kontaktu s dětmi, možnosti být součástí jejich každodenního života, rovnoměrně se podílet se na jejich výchově a péči o ně
- Ze ztráty možnosti (spolu)rozhodovat o významných záležitostech dětí
- Z redukce otcovské role na hrazení výživného a nákladů
- Z nahrazení ve vlastní roli novým partnerem matky
- Z dopadů možných konfliktů s matkou na jejich další kontakt s dětmi

První soudní rozhodnutí o péči po rozchodu / rozvodu 2008–2022

Porozchodový konflikt

ohledně rozdělení péče o dítě, jeho běžných záležitostech a výživného

Sloupcová procenta		Převážná péče	Rovnoměrná péče
Míra konfliktu mezi rodiči při vyjednávání o rozdělení péče o dítě, jeho běžných záležitostech a výživném, v prvních třech měsících po rozchodu	Bez konfliktů	32,7	35,6
	Střední konflikty	27,7	32,6
	Velké konflikty	11,0	12,4
	Nemluvili o tom	10,7	7,4
	Nebyli v kontaktu	17,9	11,9

Zdroj: Dítě v rodičovském konfliktu 2021

soudní řízení představuje možný nástroj pro to, jak pomoci vyřešit velké rodičovské konflikty, příp. upravit uspořádání péče a/nebo výživy dítěte při zcela chybějícím kontaktu s druhým rodičem

Okolnosti prvního soudu o péči

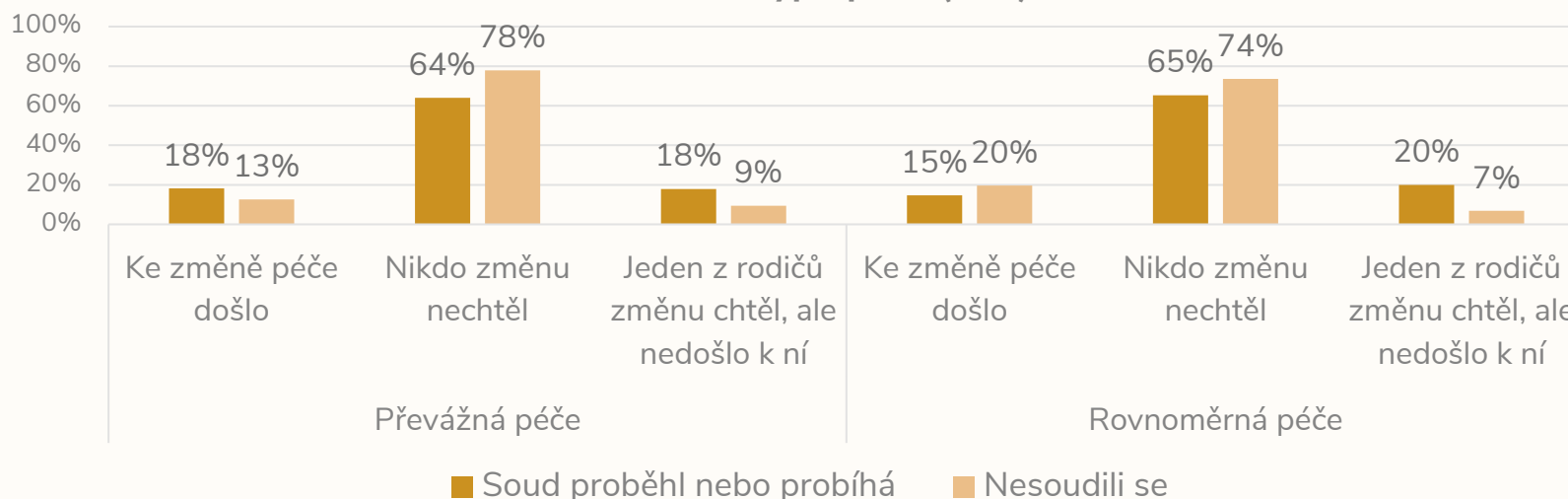
- Oba typy současné péče: **dohoda** 70 %
- Nejvíce dohod – podle soudu rovnoměrná péče (4/5) **X** nejméně současná převážná a soudem určená péče otce (55 %) a současná rovnoměrná a soudem určená péče matky (49 %)
- Role vzdělání rodičů **X** bez efektu věk dítěte v době rozchodu
- **Dosažení dohody:**
 - 3/5 sami před soudním řízením
 - 1/5 pomoc odborníků před soudním řízením
 - 10 % sami při soudním řízení
 - 7 % pomoc odborníků při soudním řízení
- **Spokojenost s výsledkem:** 94 % dohod na převážné péči **X** 39 % bez dohody s rovnoměrnou péčí
- **Rozhodnutí soudu a vztah mezi rodiči:**
 - u 2/3 s neměnicí se rovnoměrnou péčí – bez dopadu, u více než 1/3 převážné → rovnoměrnou – zhoršení
 - u téměř 2/3 nynější převážné bez ohledu na změnu péče – bez dopadu, u 1/3 zhoršení

Úprava péče bez soudního řízení

- Převážná péče: 38 %, rovnoměrná péče: 47 %
- **Důvody:**
 - dokázali se dohodnout (převážná: 57 % určitě ano a 28 % spíše ano; rovnoměrná: 58 % a 34 %)
 - soukromá záležitost (převážná: 43 % určitě ano a 37 % spíše ano; rovnoměrná: 56 % a 34 %)
 - zhoršení vztahu (převážná: 37 % určitě ano a 41 % spíše ano; rovnoměrná: 56 % a 34 %)
 - dopad na dítě (převážná: 31 % určitě ano a 36 % spíše ano; rovnoměrná: 45 % a 37 %)
- Každý čtvrtý pár musel shodu hledat – názory se lišily...

Mimosoudní změna uspořádání péče

Mimosoudní změna uspořádání péče na dobu delší než 3 měsíce podle současného typu péče (v %)

Důvod (důležité):

Zdroj: *Dítě v rodičovském konfliktu 2021*

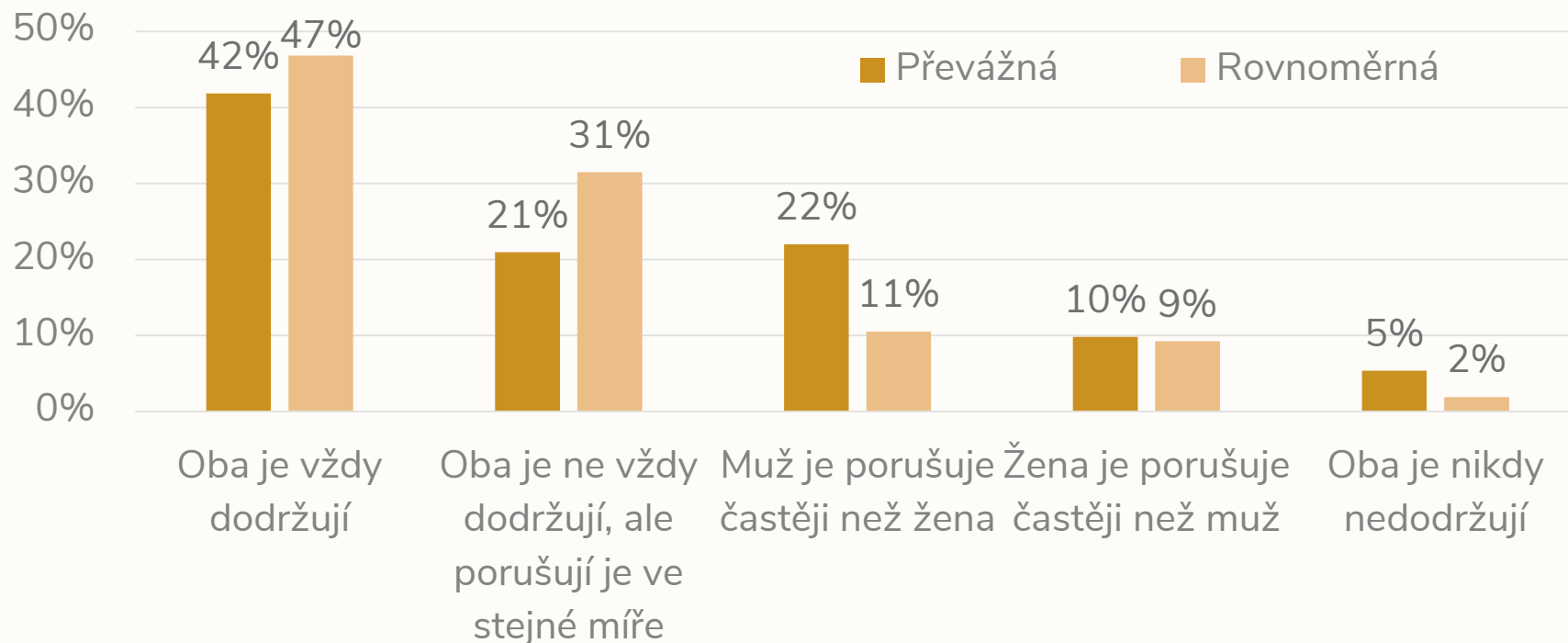
- přání dítěte (60 % u obou)
- přání rodičů (55 % u obou)
- osobní problémy (48 % u převážné, 32 % u rovnoměrné)
- aktivity dítěte (43 u převážné, 32 % u rovnoměrné)
- chování dítěte (39 % u převážné, 23 % u rovnoměrné)
- neplacení výživného (38 % u převážné, 22 % u rovnoměrné)

Výskyt negativních situací mezi rodiči za přítomnosti dětí v posledních 3 měsících (v %)

Řádková procenta		Mezi rodiči za přítomnosti dítěte...				
		nebyly téměř nikdy konflikty	byly občas hádky, předávání vzkazů a vzájemné odsouzení/ pomluvy	byly občas konflikty ve všech směrech	byly často konflikty ve všech směrech	rodiče nebyli vůbec v kontaktu
Převážná péče	celkem	42,6	18,9	13,7	8,2	16,6
	žena, rezidenční	39,4	19,1	9,5	7,2	24,8
	muž, rezidenční	39,2	22,7	16,6	12,7	8,8
	muž, nerezidenční	51,9	15,9	20,7	7,4	4,1
Rovnoměrná péče	celkem	49,9	23,6	17,3	5,9	3,3
	ženy	42,5	25,9	18,9	6,2	6,5
	muži	55,4	21,9	16,2	5,6	0,9

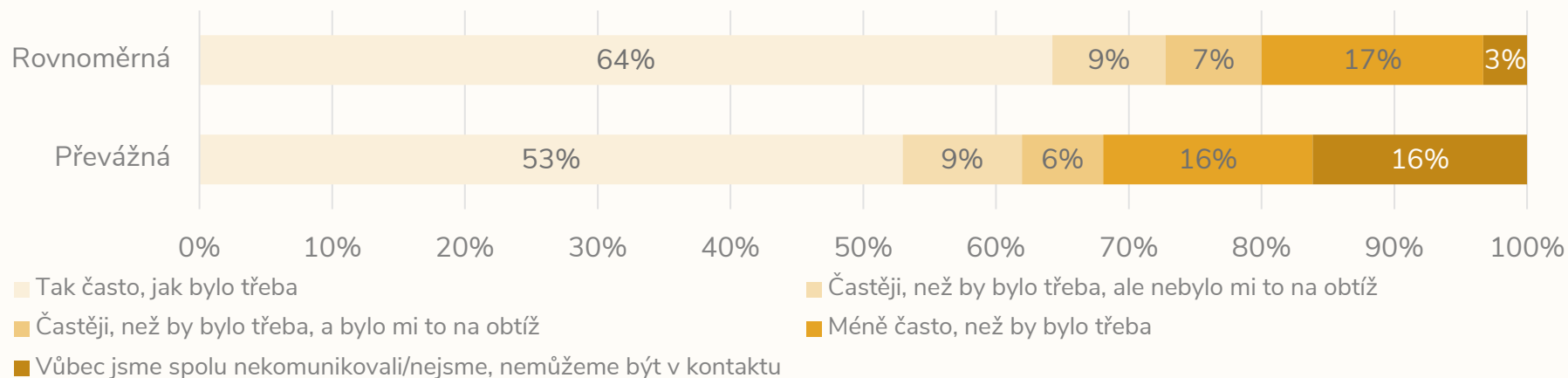
v průměru 54 měsíců; odmítnutí být v kontaktu; nevědomost jak kontakt navázat; patologie

Dodržování dohody nebo soudního rozhodnutí o rozdělení péče o dítě (v %)

- Porušování pravidel **X** **míra výskytu situací, kdy je dítě vystaveno rodičovským sporům** → jednostranné versus porušování pravidel oběma rodiči
- **Flexibilní změna režimu péče** – 57 % rodin s převážnou péčí a 71 % rodin s rovnoměrnou péčí oboustranná **X** ve 14 %, resp. 9 % rodin by to ani jeden z rodičů nepřipustil

Frekvence a způsob komunikace v posledních 3 měsících

Osobní kontakt:

- **denně** – jen minimálně rodičů: 9 % s převážnou, 5 % s rovnoměrnou péčí
- **alespoň jednou týdně** – každý cca třetí s převážnou, každý druhý s rovnoměrnou péčí
- **vůbec** – 11 % s převážnou, resp. 4 % s rovnoměrnou péčí

Písemná či hlasová komunikace:

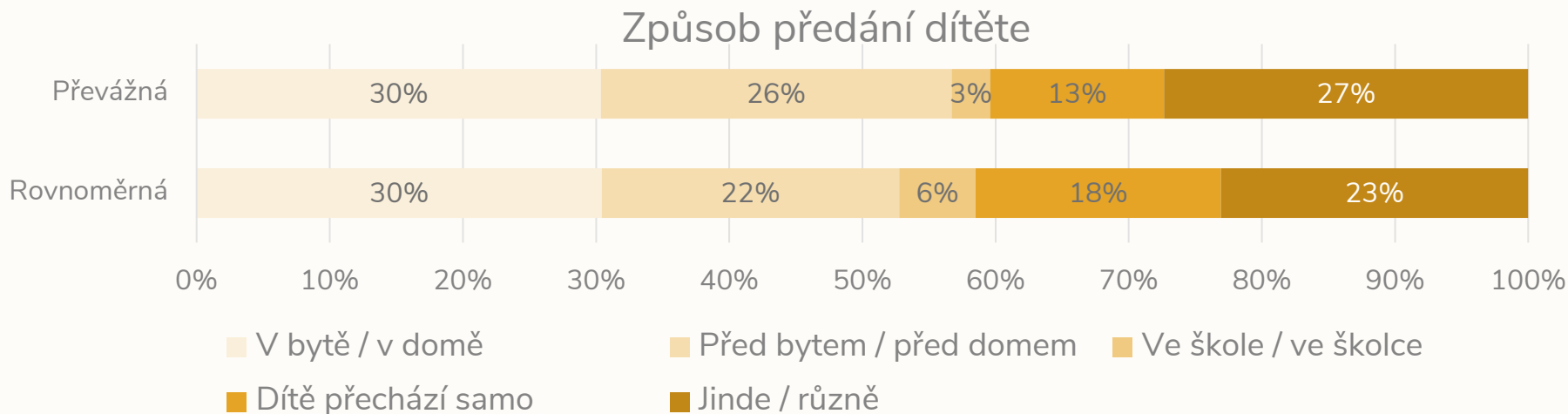
- **alespoň jednou týdně** – více než dvě pětiny s převážnou, tři pětiny s rovnoměrnou péčí

↑ věk dítěte v převážné péči – ↓ míra nesouhlasu / konfliktu v komunikaci o běžných věcech

bez vlivu věku u rovnoměrné péče – tři pětiny bez nesouhlasu / konfliktu

Dvě bydliště ...

- Bydliště v případě obou péčí – většinou do 20 km → 2 školy výjimkou

- Komunikace s dítětem během pobytu u druhého rodiče
 - možnost zastavit se doma: 59 % s převážnou (spíše role věku, dopravy), 64 % s rovnoměrnou péčí
 - možnost s dítětem komunikovat: 79 % s převážnou, 85 % s rovnoměrnou péčí → bránění v kontaktu velmi ojedinělé
- „Dítě=poslíček“ – spíše tam, kde nemůže rodič s dítětem komunikovat během pobytu u druhého rodiče

Pocitované přednosti střídavé péče podle dětí

- Možnost žít (nejen se vídat) s oběma rodiči
- Zachování a rozvíjení vztahu, blízkosti s oběma rodiči
- Různorodost, rozmanitost – *„... každý rodič mi dal ze sebe úplně něco jiného, měla jsem možnost potkat dva úplně jiné světy“* (žena, 18 let, střídavá péče)
- Intenzivnější kontakt s širší rodinou, novými partnery rodičů a jejich rodinami (další babičky a dědové), nevlastními sourozenci
- Možnost útěku do druhé domácnosti jako prevence (prohlubování) konfliktů se členy obou domácností
- Manévrování – možnost získat souhlas druhého rodiče, když první nepovolil
- Více pozornosti od obou rodičů
- Více hraček, dárků, Vánoc, dovolených atd.

Pocitované nároky střídavé péče podle dětí

- zapomínání věcí
- pocit, že nevím, v kterém bytě co ze svých věcí mám (zejména u méně organizovaných jedinců)
- náročná logistika dopravy a přesunu věcí
- nutnost plánovat, kdy, kde budu a co tam budu potřebovat
- pro některé stres a úzkost z neustálého balení a stěhování věcí
- výjimečně pocity neukotvení

chyběl-li někomu z respondentů pocit domova, či se potýkal s pocity neukotvení, pouhá existence dvou domovů nebyla pro takové pocity, přetrvávající dlouhodobě, důvodem – v takových případech vždy nebyla naplněna některá ze zásadních potřeb

Názory dětí ve výlučné péči na střídavou péči

- **Preferovali by střídavou péči**
 - možnost žít a zažívat běžné i důležité události v týdnu s oběma rodiči,
 - lepší vztah s otcem – cítit se chtěný z obou stran
 - spokojenost v ní podle toho, jak by ji rodiče uchopili, vědomí že určité chování rodičů ji dětem může velmi ztížit
- **Střídavá péče by byla nevhodná**
 - obavy z pocitu neukotvení, chybělo by jedno stálé místo a nevěděli by, kde mají domov
 - silná vazba na matku, či vázanost na její byt
 - nechuť zvykat si na změnu
 - vzdálenost bydlišť rodičů (2 školy)

Děkuji za pozornost

jana.paloncyova@rilsa.cz

Projekt Dítě v rodičovském konfliktu

<https://www.rilsa.cz/projekty/dopady-miry-rodicovskeho-konfliktu-na-dite-a-role-jakou-v-nich-hraje-konkretni-forma-porozvodoveho-usporadani-pece/>

Další výstupy

https://www.rilsa.cz/publikace/?tag_publikace=83

Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i.
Research Institute for Labour and Social Affairs
Dělnická 213/12, 170 00 Praha 7
rilsa@rilsa.cz, T: +420 211 152 711
www.rilsa.cz